

EU–USA-csúcs: a transzatlanti együttműködés súlypontjai

Az EU–USA-csúcstalálkozó 2023. október 20-án volt Washingtonban; eredményeit az Európai Parlament plenáris ülése november 9-én vitatja meg. A transzatlanti kapcsolatok alakulását az is befolyásolja, hogy egy év múlva, 2024 őszén az Európai Unióban is intézményi ciklusváltás várható, illetve az Egyesült Államokban elnökválasztást tartanak. Mit hozott az elmúlt két és fél év az amerikai–európai kapcsolatokban, és milyen jövő elé néz a transzatlanti kapcsolat az EU és az USA vezetőinek közös nyilatkozata szerint?

Az amerikai–európai együttműködés három legfontosabb színtere a gazdasági, geopolitikai és ideológiai kooperáció (utóbbi nem csupán önmagában, de leginkább az első két színtér vonatkozásában érvényesül).¹ A legutóbbi EU–USA-csúcstalálkozóra 2021. június 15-én került sor Brüsszelben.² A vezetők akkor a transzatlanti kapcsolatok megújítását tűzték ki célul. Ez azonban nem, vagy nem a kellő mértékben következett be.³

Habár a kétoldalú kommunikáció jelentősen javult a felek között, miután Donald Trumpot Joe Biden váltotta a Fehér Házban, Biden elnök bizonyos értelemben folytatta a Trump által megkezdett protekcionista gazdaságpolitikát, ez pedig sok esetben sértette az európai gazdasági érdekeket.⁴ Az Egyesült Államokban továbbá 2022-ben elfogadták az infláció csökkentéséről szóló törvényt (Inflation Reduction Act, IRA),⁵ amely jelentős versenyhátrányba helyezheti Európát,⁶ ekképpen pedig a transzatlanti kapcsolatokban is feszültséget okozott.⁷

Az orosz–ukrán háború noha újra frontvonallá változtatta Európát és ezzel a transzatlanti együttműködés keleti határvonalát, amerikai szempontból emelte Európa jelentőségét: különös tekintettel arra az egységre, amelyet

¹ NAVRACSICS 2023.

² Európai Tanács, Az Európai Unió Tanácsa 2021.

³ *EU–US Summit 2021 – Statement. Towards a Renewed – Transatlantic Partnership* [é. n.].

⁴ ZSIROS 2023.

⁵ Congressional Research Service 2023.

⁶ SZABÓ 2023.

⁷ GROBE 2022.

az EU Ukrajna támogatásában mutatott. Ez azonban nem hozta magával az USA és az EU közti erőviszony átalakulását. Egyrészt az orosz agresszióra adott válaszok tekintetében az Egyesült Államok fölérendelt szerepet tölt be Európához képest, a háború hatásaiból pedig az USA gazdasági érdeket tudott érvényesíteni, míg Európát inkább sújtják a háború, illetve az arra adott szankciós intézkedések következményei. Másrészt az orosz–ukrán háború az éppen átalakuló világrendnek csupán az egyik színtere, ahol az USA vitális érdekekkel rendelkezik. Kína felemelkedése továbbra is az Egyesült Államok első számú problémája, amely pártpolitikai törésvonalakon átívelő egyetértést élvez a tengerentúlon, és amelyet különösen kiélez a tajvani konfliktus. Emellett a közel-keleti békefolyamatnak a Hamász Izrael elleni október 7-i terrorcselekménye miatti megakadása és Irán régióban vállalt szerepe szintén komoly fejtörést okoz Washingtonnak. Márpedig a távol- és a közel-keleti erőegyensúly alakításában az EU-nak meglehetősen kevés szerepe van.

A 2023-as EU–USA-csúcson az együttműködési területek áttekintése után a felek együttes nyilatkozatot fogadtak el,⁸ amely az elkövetkező évekre vonatkozóan egy ütemtervet is magában foglal a kapcsolatok megszilárdítása és további erősítése céljából.⁹ A november 9-i brüsszeli miniplenárison az Európai Parlament is megvitatta a csúcstalálkozó eredményeit.¹⁰

A közös nyilatkozat értelmében az EU és az USA együttesen vezető szerepet vállalt Ukrajna támogatásában Oroszország agressziós háborújának megindulása után. A vezetők ismét megerősítették Ukrajna melletti, többek között diplomáciai, pénzügyi és katonai támogatás révén megvalósuló hosszú távú elkötelezettségüket. Megerősítették továbbá eltökéltségüket Oroszország teljes körű elszámoltathatóságának garantálása, a háborút anyagi eszközökkel támogató harmadik országbeli szereplők elleni fellépés, valamint a szankciók és az exportellenőrzési intézkedések együttes érvényre juttatása mellett.

A vezetők megvitatták a közel-keleti helyzetet, és a lehető leghatározottabban ítélték el a Hamász által Izrael és lakossága ellen elkövetett brutális terror-támadásokat. A vezetők hangsúlyozták, hogy Izraelnek joga van ahhoz, hogy megvédje magát, összhangban ugyanakkor a nemzetközi joggal, így a nemzetközi humanitárius joggal, majd aggodalmuknak adtak hangot a Gázában kialakult, egyre súlyosbodó humanitárius válság miatt.

⁸ Európai Tanács, Az Európai Unió Tanácsa 2023a.

⁹ *U.S.–EU Summit Joint Statement* [é. n.].

¹⁰ Európai Parlament 2023.

A vezetők megtárgyalták a nyugat-balkáni helyzetet is, és felszólították a Belgrád és Pristina közötti párbeszédben részt vevő feleket, hogy sürgősen tegyenek lépéseket a feszültség deeszkalációja és a párbeszéd újrakezdése érdekében.¹¹ Hasonló megközelítésben került terítékre az örmény–azeri konfliktus. A felek felszólították Azerbajdzsánt mindazok jogainak és biztonságának szavatolására, akik Hegyi-Karabahban maradtak, illetve akik vissza kívánnak térni otthonukba, továbbá nyomatékosították, hogy minden félnek be kell tartania azt az elvet, hogy tartózkodik az erőszak alkalmazásától. A koszovói és a hegyi-karabahi konfliktus két olyan etnikai alapú biztonságpolitikai kockázat, amely mindkét felet érinti, ugyanis a térség stabilitásának megőrzése a transzatlanti együttműködés közös érdeke.

Meglehetősen szűkszavúra sikerült ugyanakkor a közös nyilatkozat Afrikát illetően, amellyel kapcsolatban a felek csupán annyit rögzítettek, hogy közösen munkálkodnak Észak-Afrika biztonságának, stabilitásának és gyarapodásának előmozdításán, és együttműködnek a Száhel-övezet biztonsági kihívásainak kezelése terén. Afrika stabilitása a migrációs nyomás miatt kiemelt fontosságú kérdés Európa számára, az Egyesült Államok szempontjából ugyanakkor ez látszólag nem képez prioritást.

Sokkal inkább prioritás az USA számára Kína felemelkedése, az új világrendben betöltött szerepe, gazdasági és politikai térnyerése. A vezetők súlyos aggodalmuknak adtak hangot a Kelet-kínai-tengeren és a Dél-kínai-tengeren fennálló helyzet miatt, valamint az emberi jogok és a kényszerszermunka terén Kínában tapasztalt helyzet kapcsán, különös tekintettel a tibetiek és az uigurok ellen elkövetett cselekményekre. Az EU és az USA felszólította Kínát, hogy gyakoroljon nyomást Oroszországra annak érdekében, hogy az hagyjon fel az Ukrajna elleni agressziós háborújával.

Az EU–Kína-kapcsolatok a transzatlanti együttműködés egyik legérzékenyebb szegmensét képezik, hiszen Kína európai térnyerése nem csupán az amerikai gazdasági, de a geopolitikai érdekeket is sérti. Az európai gazdaság versenyképessége szempontjából ugyanakkor kiemelkedően fontos a Kínával fennálló gazdasági kapcsolat. A közös nyilatkozat erre vonatkozó része leszögezi: „Annak érdekében, hogy fenntartható gazdasági kapcsolatokat teremtsünk Kínával, törekedni fogunk arra, hogy azonos versenyfeltételeket biztosítsunk vállalataink és munkavállalóink számára. Nem válunk szét (decoupling) vagy fordulunk befelé. Ugyanakkor felismerjük, hogy a gazdasági ellenálló képességhez a kockázatok csökkentése és a sokféleség elősegítése szükséges (de-risking

¹¹ Európai Külügyi Szolgálat 2022.

and diversifying). Ebben a kontextusban beruházunk saját gazdasági dinamikánkba, csökkentjük kritikus függőségeinket és sebezhetőségeinket, ideértve beszállítói láncainkat is. Ugyanakkor felismerjük a szükségességét annak, hogy védjük bizonyos fejlett technológiákat, amelyek veszélyeztethetik a globális béke és biztonság helyzetét anélkül, hogy túlzottan korlátoznánk a kereskedelmet és a beruházásokat. Erősíteni fogjuk az ellenálló képességet a gazdasági kényszerítésekkel szemben.”¹²

A transzatlanti gazdasági kapcsolatok élénkítése a csúcstalálkozó fontos célkitűzése volt. Az elmúlt évtizedben az USA és az EU közti kereskedelem több mint a duplájára nőtt.¹³ A vezetők hangsúlyozták kapcsolatuk tekintetében a kereskedelem és a beruházások fontosságát, és nyomatékosították, hogy eltökélt szándékuk a gazdasági rezilienciájuk fokozása. Ezen torzító hatású, nem piaci gazdasági gyakorlatok kezelése, az ellátási láncok sebezhetőségének csökkentése, a transzatlanti ellátási láncok megerősítése és a gazdasági kényszerítés elleni fellépés révén kívánnak érvényt szerezni. Kiemelt kérdés volt a fenntartható acélról és alumíniumról szóló globális megállapodással, valamint a kritikus fontosságú ásványokról szóló célzott megállapodással kapcsolatban elért eredmények megvitatása.

A transzatlanti gazdasági kapcsolatok élénkítése részben az USA–EU közti kereskedelmi volumen növelésére, részben azonban a kínai gazdasági térnyerés visszaszorítására irányul. Az EU–USA közötti kereskedelem mértéke hozzávetőleg ugyanakkora, mint az EU és Kína közöttié, ez pedig aggodalommal töltheti el az Egyesült Államokat (a viszonylag magas USA–Kína kereskedelmi volumen ellenére is).¹⁴

A fentiekből látható, hogy a mindinkább blokkosodó világpolitika árnyékában az amerikai–európai kapcsolatokban is egyre nagyobb hangsúlyt kap a geopolitika. Ez a hangsúlyeltolódás Kína vonatkozásában tekinthető az egyik legérzékenyebb kérdésnek európai szempontból. A közös nyilatkozatban az EU fenntartotta a szétválás (decoupling) politikájának elvetését, korlátozva magát a kozkázatcsökkentés (de-resking) politikájára, azonban kérdéses, hogy ez meddig tartható fenn az egyre inkább fokozódó geopolitikai kihívások mellett. Másrészt Kína európai gazdasági térnyerése hosszú távon az EU számára is kihívást jelent saját gazdasági ellenálló képessége szempontjából.

¹² *U.S.–EU Summit Joint Statement* [é. n.]. Ford. Tárnok Balázs.

¹³ Európai Tanács, Az Európai Unió Tanácsa 2023b.

¹⁴ Európai Tanács, Az Európai Unió Tanácsa 2023b.

Magyar szemszögből sem elhanyagolható a 2024-es amerikai elnökválasztás lehetséges hatása az amerikai–kínai, ekképpen pedig az európai–kínai kapcsolatok alakulására. Egy lehetséges jobboldali hatalomátvétel Washingtonban a Kína-politika még mélyebb újragondolására kényszerítheti Európát, a republikánus szavazók ugyanis jobban tartanak Kínától, mint a demokraták, Kína globális térnyerése és az erre adott amerikai válaszok pedig vélhetően az amerikai elnökválasztási kampánynak is hangsúlyos részét fogják képezni.¹⁵

2023. november 6.

Felhasznált irodalom

- BRENNAN, David (2021): Republicans Fear China, Democrats Fear Russia as Joe Biden Grapples with Both: Poll. *Newsweek.com*, 2021. május 9. Online: www.newsweek.com/republicans-fear-china-democrats-fear-russia-joe-biden-grapples-both-poll-1574724
- Congressional Research Service (2023): *Inflation Reduction Act of 2022 (IRA): Provisions Related to Climate Change*. 2023. október 26. Online: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R47262#:~:text=The%20same%20analyses%20estimated%20that,prices%20C%20among%20other%20uncertain%20factors>.
- Európai Külügyi Szolgálat (2022): *Belgrade-Pristina Dialogue*. 2022. március 16. Online: www.eeas.europa.eu/eeas/belgrade-pristina-dialogue_en
- Európai Parlament (2023): *Agenda*. 2023 november 9. Online: www.europarl.europa.eu/doceo/document/OJQ-9-2023-11-09_EN.html
- Európai Tanács, Az Európai Unió Tanácsa (2021): *EU–USA csúcstalálkozó (Brüsszel, 2021. 06. 15.)*. Online: www.consilium.europa.eu/hu/meetings/international-summit/2021/06/15/
- Európai Tanács, Az Európai Unió Tanácsa (2023a): *EU–USA csúcstalálkozó, 2023. október 20.* 2023. október 25. Online: www.consilium.europa.eu/media/67448/us-eu-statement-final.pdf
- Európai Tanács, Az Európai Unió Tanácsa (2023b): *Infografika – EU-US trade*. 2023. október 16. Online: www.consilium.europa.eu/hu/infographics/eu-us-trade/
- EU–US Summit 2021 – Statement. Towards a Renewed Transatlantic Partnership* [é. n.]. Online: www.consilium.europa.eu/media/50758/eu-us-summit-joint-statement-15-june-final-final.pdf
- GROBE, Stefan (2022): Feszültséget okoz az USA és az EU között a nagyszabású amerikai infláció-csökkentési csomag. *Euronews.com*, 2022. november 28. Online: <https://hu.euronews.com/my-europe/2022/11/28/feszultseget-okoz-az-usa-es-az-eu-kozott-a-nagyszabasu-amerikai-inflaciocsokkentesi-csomag>
- NAVRACSICS Tibor (2023): Joe Bidennel az Obama-adminisztráció tér vissza. *Index.hu*, 2021. január 20. Online: https://index.hu/velemeney/2021/01/20/joe_bidennel_az-Obama-adminisztracio_ter_vissza/

¹⁵ BRENNAN 2021.

- SZABÓ Gyula (2023): Amerika elkezdte húzogatni Európa bajszeit. *Index.hu*, 2023. március 2. Online: <https://index.hu/gazdasag/2023/03/02/amerika-europai-unio-gazdasag-haboru-ira-protekcioizmus/>
- U.S.–EU Summit Joint Statement [é. n.]. Online: www.consilium.europa.eu/media/67448/us-eu-statement-final.pdf
- ZSIROS Egon (2021): Váratlan radikalizmus és hamis ígéretek – a Biden-előnökség eddigi mérlege. *Neokohn.hu*, 2021. december 2. Online: <https://neokohn.hu/2021/12/02/varatlan-radikalizmus-es-hamis-igeretek-a-biden-elnokseg-eddigi-merlege/>